

maakt ruimte voor onderwijs

MODULEHANDLEIDING

LEESTEKENS 1F

Inleiding	2
Doelgroep	2
Rubriekenoverzicht	3
De rubrieken toegelicht	5
Rubriek A: Hoofdletters bij eigennamen	5
Rubriek B: Zinnen indelen	5
Rubriek C: Afsluittekens	6
Rubriek D: Komma	6
Rubriek E: Leestekens bij opsommingen	7
Rubriek F: Leestekens bij citaten	7
Rubriek G: Haakjes	7
Rubriek H: Dubbele punt	8
Achtergrondinformatie	9

Inleiding

Numo is een online leermiddel waarmee leerlingen de basisvaardigheden van Nederlands, rekenen/wiskunde, Engels en Duits adaptief kunnen oefenen tot ze het beoogde niveau hebben bereikt.

Adaptief betekent dat het programma zich automatisch aanpast aan het oefengedrag van leerlingen. Is een leerling goed in een vaardigheid, dan gaat hij er met sprongen doorheen. Bij onderdelen waarmee hij moeite heeft, staat het programma langer stil. De leerling krijgt dan extra oefeningen en meer feedback.

Numo kan teruggrijpen op oefenstof van groep 6 van de basisschool. Een leerling die uitblinkt in een vaardigheid, kan doorgaan met oefenen tot 3F- of zelfs 4F-niveau. Dat is de grote kracht van adaptieve software!

Doordat leerlingen met Numo de basisvaardigheden eigen maken, heb jij als docent meer tijd voor andere, leuke dingen, zoals individuele begeleiding, thema-opdrachten, interactieve werkvormen, oefenen met schrijfvaardigheid, projecten rondom rekenen, debatteren en literatuur.

Doelgroep

Leestekens 1F is bedoeld voor de eerste klassen van het vmbo, en voor mbo 1 en 2. Het programma kan vanzelfsprekend ook gebruikt worden voor andere leerlingen met een achterstand, in het gewone of speciale onderwijs. Het programma is geschikt voor groepen waarin niveaueverschillen bestaan. Het kan zowel gebruikt worden door leerlingen die nog veel fouten maken in het toepassen van lees- en spellingtekens als door leerlingen die al enigszins gevorderd zijn. De doelgroep is dus breed. Voorwaarde voor het gebruik is wel dat voor technisch lezen ongeveer AVI-M6 (het vroegere AVI-9) is gehaald.

Het programma kan ook gebruikt worden door leerlingen die problemen hebben met technisch lezen. Alle uitlegschermen en teksten die bij het programma horen zijn ingesproken. Op het moment dat er een geluidsknop verschijnt, kun je hierop klikken om een tekst of uitlegscherm (opnieuw) te laten voorlezen. Daarnaast kun je het tekstvak vergroten om meer ruimte te geven aan de tekst (CTRL+ maakt de letters groter en CTRL- of CTRL0 maakt ze weer klein).

Rubriekenoverzicht

Rubriek	Oefening	Omschrijving van de activiteit
Sprongtoetsen	1 Rubriek A t/m D 2 Rubriek E t/m H 3 Rubriek A t/m H	Lees de vraag en kies het juiste antwoord. Lees de vraag en kies of typ het juiste antwoord. Lees de vraag en kies het juiste antwoord.
A Hoofdletters bij eigennamen	A1 Eigennamen A2 Hoofdletter of niet A3 Over Snelle Sam A4 Eigenaam of soortnaam A5 Hoofdletters	Wijs tien eigennamen aan. Plaats elk woord in de juiste rij. Voeg hoofdletters toe aan elke eigenaam. Plaats elk woord in de juiste rij. Lees de vraag. Kies het juiste antwoord.
B Zinnen indelen	B1 Zinnen splitsen B2 Compleet of niet B3 Drie zinnen B4 Een bijzonder dier B5 Kauwgom B6 Typen en beoordelen	Wijs het eerste woord van de tweede zin aan. Kies voor elke zin de juiste rij. Verdeel elke tekst in drie zinnen. Plaats punten en hoofdletters. Plaats punten en hoofdletters. Typ of kies het juiste antwoord.
C Afsluittekens	C1 Vraagzin of niet C2 Wat was de vraag? C3 Zinnen afsluiten C4 Leestekens in teksten C5 De staart van de hagedis C6 Weekdieren C7 Kiezen en beoordelen	Zet elke zin in de juiste rij. Typ de vraag die bij dit antwoord past. Typ het leesteken aan het eind van de zin. Lees de tekst en beantwoord de vragen. Plaats afsluittekens en hoofdletters. Plaats afsluittekens en hoofdletters. Lees de vraag. Kies het juiste antwoord.
D Komma	D1 Afsluittekens en komma's D2 Komma bij aanspreking en uitroep D3 Komma plaatsen D4 Over tanden D5 Zinnen verbeteren D6 Kiezen en beoordelen	Lees de vraag en kies het juiste antwoord. Plaats elke zin in de juiste rij. Sleep de komma naar de juiste plaats in de zin. Plaats komma's in deze tekst. Neem de zinnen over en plaats hoofdletters en leestekens. Lees de vraag en kies het juiste antwoord.
E Leestekens bij opsommingen	E1 Doorlopende opsommingen E2 Wedstrijdverslag E3 Puntsgewijze opsommingen E4 Leestekens bij opsommingen	Lees de vraag en kies het juiste antwoord. Plaats leestekens bij de opsommingen. Lees de vraag en kies het juiste antwoord. Lees de tekst en beantwoord de vragen.
F Leestekens bij citaten	1 Na de dubbele punt 2 Beetje hardhorend 3 Met of zonder citaat 4 Wachtwoorden 5 Citaten maken 6 Typen en beoordelen	Lees de vraag en kies het juiste antwoord. Voeg een citaat toe. Kies de juiste rij voor deze zin. Plaats aanhalingstekens bij citaten in de tekst. Voeg een citaat toe. Lees de vraag en typ of kies het antwoord.

G Haakjes	<ol style="list-style-type: none">1 Waarom haakjes?2 Haakjes plaatsen3 Woorden samenvoegen4 Over dieren5 Ontbrekende leestekens6 Kiezen en beoordelen	<p>Lees de vraag en kies het juiste antwoord.</p> <p>Sleep elk haakje naar de juiste plaats in de zin.</p> <p>Typ de ingekorte woordgroep en gebruik ronde haakjes.</p> <p>Verbeter in deze tekst de fouten met haakjes en spaties.</p> <p>Lees de vraag en kies het juiste antwoord.</p> <p>Lees de vraag en kies het juiste antwoord.</p>
H Dubbele punt	<ol style="list-style-type: none">1 Waarom een dubbele punt2 Dubbele punt plaatsen3 Delen koppelen4 Iedereen de modder in!5 Dubbele punt	<p>Lees de vraag en kies het juiste antwoord.</p> <p>Sleep de dubbele punt naar de juiste plaats in de zin.</p> <p>Kies het juiste vervolg van de zin.</p> <p>Plaats dubbele punten in een tekst.</p> <p>Lees de vraag en kies het juiste antwoord.</p>

De rubrieken toegelicht

Het doel van het programma is het halen van drempel 1F waar het gaat om het gebruik van interpunctie en hoofdletters. De module bestaat uit drie sprongtoetsen. De eerste twee sprongtoetsen gaan ieder over de helft van de oefenstof, de derde is een totaaltoets. Daarnaast bevat de module 45 - vaak variabele - oefeningen over acht verschillende rubrieken. De rubrieken die in het programma aan de orde komen zijn:

- Hoofdletters bij eigennamen (rubriek A)
- Zinnen indelen (rubriek B)
- Afsluittekens (rubriek C)
- Komma (rubriek D)
- Leestekens bij opsommingen (rubriek E)
- Leestekens bij citaten (rubriek F)
- Haakjes (rubriek G)
- Dubbele punt (rubriek H)

Tussen de rubrieken is sprake van een cumulatieve opbouw. Dat wil zeggen: wat in vorige rubriek(en) behandeld is, wordt in volgende rubrieken bekend verondersteld. Ook binnen de rubrieken is een opbouw aangebracht. Begonnen wordt vaak met eenvoudige (deel)oefeningen en vervolgens wordt het steeds iets moeilijker. In de laatste oefening komt altijd alles bij elkaar in een oefening die voorzien is van uitgebreide feedback. Vaak zit daar ook stof van voorgaande rubrieken in, al ligt daar niet het accent op. Deze laatste oefening lijkt op wat er in de sprongtoetsen gevraagd wordt m.b.t. kennis en vaardigheden rond het onderwerp van de rubriek.

De oefeningen zijn meestal variabel. Als je een oefening voor de tweede keer moet maken, komt er een andere tekst of komen er andere vragen of opgaven tevoorschijn, waardoor herhaling niet vervelend hoeft te zijn. Tijdens de oefeningen zijn vaak spiekschermen beschikbaar voor als de leerling het niet (meer) weet, of de mogelijkheid om een hint op te vragen. Hieronder wordt de inhoud van elke rubriek uitgebreid toegelicht.

Rubriek A: Hoofdletters bij eigennamen

Hoofdletters komen bij de vaardigheid spelling aan de orde, maar zijn ook te beschouwen als leestekens. Een eigenaam is de 'eigen naam' van iemand of van iets. Deze namen schrijf je met een hoofdletter. Het kan gaan om mensen, dieren, landen, provincies, straten, feestdagen of merknamen. Je schrijft eigennamen met een hoofdletter. Een woord dat verwijst naar een eigenaam (Turkse, Amsterdams) is eveneens met een hoofdletter. Een uitzondering vormen de namen van dagen, maanden, seizoenen en windstreken. Die schrijf je met een kleine letter.

Tegenover eigennamen staan soortnamen als: mens, hond, straat, hagelslag. Officiële namen van feestdagen zijn met een hoofdletter: Kerstmis, Pasen, Suikerfeest. Daarentegen schrijf je afleidingen daarvan, zoals kerst, kerstavond, paasdagen en suikerfeestcadeau niet. Het gaat in deze rubriek dus zowel om het toepassen van regels als om inprenten van uitzonderingen.

De rubriek bestaat uit enkele sorteeroefeningen, een variabele tekstoefening waarin ontbrekende hoofdletters toegevoegd moeten worden en een meerkeuzeoefening over alle aspecten van de stof met uitgebreide feedback.

Rubriek B: Zinnen indelen

Leestekens kunnen helpen bij het lezen, bijvoorbeeld omdat ze laten zien waar de ene zin eindigt en de volgende begint. Stap voor stap wordt in deze rubriek het indelen van reeksen woorden in zinnen geoefend. Daarbij is ook van belang dat leerlingen weten wat complete en incomplete zinnen zijn. Hierbij moeten ze nog grotendeels

intuïtief te werk gaan. De aanwijzing is dat een complete zin ergens over gaat, dat hij een onderwerp heeft en dat de schrijver iets over dat onderwerp vertelt. Bij een niet-complete zin blijf je als lezer met vragen zitten.

In deze rubriek wordt ook geïntroduceerd dat soms twee mededelingen aan elkaar gevoegd zijn met een voegwoord als en, maar, want, dus, omdat. Tussen de mededelingen komt dan géén punt, want de zin loopt gewoon door omdat de twee delen met elkaar te maken hebben. In korte zinnen zet je er ook geen komma tussen; in langere zinnen soms wel. Alleen bij de voegwoorden 'en' en 'of' niet.

Bij gebruik van leestekens is ook het correct plaatsen van spaties van belang. Afsluittekens horen direct achter het laatste woord van de zin te staan. Als je verder gaat met de volgende zin, volgt er daarna wel een spatie. De activiteiten in deze rubriek zijn sorteren, aanwijzen en kiezen. In twee teksten moeten ontbrekende hoofdletters en punten geplaatst worden. De laatste oefening is zowel productief als receptief en gaat over alle aspecten van de stof. Alle oefeningen zijn variabel en bij een aantal oefeningen krijgen de leerlingen uitgebreide feedback op hun acties.

Rubriek C: Afsluittekens

Een zin sluit je af met een punt, vraagteken of uitroepteken. Bij zinnen met een mededeling gaat de toon op het eind vaak een beetje omlaag. Deze zinnen krijgen op het eind een punt. Bij vraagzinnen gaat de toon op het eind wat omhoog. Nu moet er een vraagteken achter de zin. Een vraagzin begint vaak met een vraagwoord (wie, wat, waar etc.) of met een werkwoord. In een mededeling staan de werkwoorden vaak wat verderop in de zin.

Als je van de mededeling een vraag maakt, komt het werkwoord, of een van de werkwoorden, voorop te staan. Bij een zin waarin iemand in eigen woorden weergeeft wat iemand anders vraagt, gebruik je meestal geen vraagteken: Hij vraagt waar zijn rode sokken zijn. Je hoort dan ook aan de toon dat het geen echte vraag is. Een uitroepteken geeft aan dat een zin met nadruk of verbazing gelezen moet worden. Voor het afsluitteken mag geen spatie staan. Als je na het afsluitteken verder gaat met de volgende zin moet je wel een spatie zetten.

Begonnen wordt met een meta-oefening gericht op het herkennen van vraagzinnen. De rubriek bevat verder zowel productieve oefeningen (zelf leestekens gebruiken of besluiten welk leesteken gebruikt moet worden) als receptieve oefeningen (beoordelen of leestekens juist gebruikt zijn). Bijna alle oefeningen zijn variabel en bij een aantal oefeningen krijgen de leerlingen uitgebreide feedback op hun acties. In de laatste oefening komt alle stof weer samen. Deze oefening lijkt het meest op wat er in de sprongtoets over dit onderwerp gevraagd wordt.

Rubriek D: Komma

Tussen twee zinnen hoor je een duidelijke pauze. Dat is meestal de plaats waar de ene mededeling eindigt en de volgende begint. Achter elke zin komt een afsluitteken. In de zin valt soms een wat kortere pauze. Als de mededeling of de vraag nog niet af is, dan zet je daar een komma. Bij de woordjes 'en' en 'of' kan wel een pauze vallen, maar daar schrijf je die komma gewoonlijk niet.

Een algemeen advies is: plaats een komma waar je bij rustig spreken altijd een pauze leest. Soms is die komma verplicht omdat vrijwel iedereen op die plaats een pauze leest, soms is de komma niet verplicht omdat je de zin op verschillende manieren kunt lezen. Een algemene aanwijzing is: gebruik niet te veel komma's. Als je een kortere zin gemakkelijk zonder pauze kunt lezen, is de komma niet nodig. Als iemand veel komma's gebruikt, is dat vaak een teken dat zijn zinnen ingewikkeld in elkaar zitten.

In twee specifieke gevallen zet je bijna altijd een komma: [1] voor of na een aanspreking of uitroep; [2] tussen de delen van een opsomming. Die kan bestaan uit losse woorden, woordgroepen of delen van zinnen. Bij opsommingen geldt ook weer dat je bij 'en' en 'of' geen komma plaatst.

De rubriek bestaat voor het grootste deel uit productieve oefeningen, soms in een deelgebied. Leerlingen moeten daarin zelf een komma plaatsen of kiezen achter welk woord een komma hoort. Alle oefeningen zijn variabel en bij

een aantal oefeningen krijgen de leerlingen uitgebreide feedback op hun acties. De laatste oefening gaat over alle aspecten van komma-gebruik en lijkt het meest op wat er in de sprongtoets over dit onderwerp gevraagd wordt.

Rubriek E: Leestekens bij opsommingen

Het achter elkaar noemen van een aantal dingen is een opsomming. Je zet een komma tussen de delen van een opsomming als het losse woorden zijn. Tussen de laatste twee delen kun je in plaats van een komma vaak 'en' of 'of' zetten.

Je kunt een opsomming aankondigen met een dubbele punt. Op de plaats van die dubbele punt lees je een pauze. Als je de opsomming niet aankondigt, gebruik je geen dubbele punt en lees je geen pauze. Voor doorlopende opsommingen gelden de volgende regels: [1] Bestaan de delen van de opsomming uit één of twee woorden? Begin de reeks dan met een kleine letter, zet een komma achter elk woord en aan het eind een punt. Tussen de laatste delen mag 'en' of 'of'. [2] Bestaat de opsomming uit hele zinnen of delen van zinnen? Begin de reeks dan met een kleine letter, zet een komma achter elk onderdeel en op het eind een punt. Tussen de laatste delen mag 'en' of 'of'.

Voor leestekens bij puntsgewijze opsommingen gelden deze regels: [1] Bestaan de delen van de opsomming uit één of enkele woorden? Begin elk onderdeel dan met een kleine letter en zet hoogstens aan het eind van de reeks een punt. Je mag die punt ook weglaten. [2] Bestaat de opsomming uit langere delen? Begin elk onderdeel dan met een kleine letter en zet een puntkomma achter elk onderdeel en op het eind een punt. [3] Bestaat de opsomming uit hele zinnen? Begin elk onderdeel dan met een hoofdletter en zet een afsluitteken (punt, vraagteken, uitroepeteken) achter elk onderdeel.

De eerste twee oefeningen van deze rubriek gaan over doorlopende opsommingen; de eerste in losse zinnen, de tweede in het kader van een tekst. De derde oefening gaat specifiek over puntsgewijze opsommingen. De laatste oefening gaat over beide soorten opsomming in teksten.

Rubriek F: Leestekens bij citaten

Een dubbele punt kondigt iets aan, bijvoorbeeld een citaat. Dat is iets wat iemand letterlijk heeft gezegd of geschreven. We gebruiken hier nog niet die terminologie, maar je noemt een citaat ook wel de directe rede. Een citaat moet tussen aanhalingstekens. Je gebruikt geen dubbele punt en aanhalingstekens als je in je eigen woorden vertelt wat iemand heeft gezegd of geschreven. Dat heet in vaktermen de indirecte rede. Als je typt, gebruik je meestal enkele aanhalingstekens. In deze rubriek behandelen we alleen citaten die aangekondigd worden door een dubbele punt.

In een van de oefeningen moet een directe rede worden omgezet in indirecte rede en in een andere oefening juist andersom. Het is de bedoeling dat leerlingen leren herkennen wat een citaat is en hoe je dat moet weergeven. Daarbij gaat het om de juiste leestekens en het juiste gebruik van spaties. Er is ook een tekst waarin de ontbrekende aanhalingstekens ingevoegd moeten worden. De laatste oefening is zowel productief als receptief en gaat over alle aspecten van het onderwerp. Deze oefening lijkt het meest op wat in de sprongtoets gevraagd wordt. Op één na zijn alle oefeningen variabel. Bij de meeste oefeningen krijgen de leerlingen uitgebreide feedback op hun acties.

Rubriek G: Haakjes

Ronde haakjes worden gebruikt om informatie toe te voegen die in principe ook weggelaten kan worden. Het kan gaan om een keuze, een verwijzing, of om een toevoeging (extra informatie, uitleg, verklaring). Ze kunnen gebruikt worden om een langere woordgroep in te korten. Er is dan in feite sprake van een keuze.

Haakjes staan altijd direct om een woord, een getal, een zinsdeel of een zin heen. Ervoor en erna komt meestal een spatie, maar niet als er een afsluitteken volgt of als het gaat om het weggelaten deel van een woord. Het advies is om niet te veel haakjes te gebruiken, want ze onderbreken de tekst, en dat kan de lezer storen. Vaak kun

je in plaats van haakjes komma's gebruiken. Die zijn iets minder storend. Soms kun je deze leestekens helemaal weglaten. Als je haakjes gebruikt, zet je een opmerking het duidelijkst 'buiten spel'.

De rubriek begint met een oefening over het waarom van haakjes. Dan volgen drie productieve oefeningen waarin haakjes moeten worden gebruikt. In de een-na-laatste oefening komt ook de stof uit vorige rubrieken terug. De laatste oefening is zowel productief als receptief. Deze oefening lijkt het meest op wat in de sprongtoets gevraagd wordt. Alle oefeningen variabel. Bij de meeste oefeningen krijgen leerlingen uitgebreide feedback op hun acties.

Rubriek H: Dubbele punt

Een dubbele punt gebruik je om aan te kondigen dat er informatie komt. Bijvoorbeeld een opsomming of een citaat. Dat is in de vorige rubrieken aan de orde geweest. Maar je kunt ook andere dingen aankondigen. Soms wil je met de dubbele punt aangeven dat je iets gaat uitleggen of toelichten. Je kunt er dan vaak 'want' voor denken. Ook wordt de dubbele punt gebruikt om aan te kondigen dat er een conclusie of besluit volgt. Na de dubbele punt komt altijd een spatie, maar je gebruikt geen hoofdletter, behalve bij een aangekondigd citaat.

In de eerste oefening van de rubriek moeten leerlingen kiezen waarom in een gegeven zin een dubbele punt gebruikt is. Vervolgens krijgen ze steeds een zin en moeten een dubbele punt naar de juiste plaats in de zin slepen. Dan volgt een oefening waarin ze telkens een aankondiging moeten koppelen aan het juiste vervolg en een tekstoefening waarin dubbele punten aangebracht moeten worden. In de laatste oefening moeten ze kiezen op welke plaats in de zin een dubbele punt hoort en beoordelen in welke zin alle leestekens – waaronder de dubbele punt en de spaties – correct zijn toegepast. Deze oefening lijkt het meest op wat in de sprongtoets gevraagd wordt.

Achtergrondinformatie

Achtergronden van Leestekens 1F

Vanwege de zorg over het kennisniveau van taal en rekenen formeerde het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen een Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen. Deze expertgroep (commissie Meijerink) kreeg als opdracht om te adviseren wat leerlingen op het gebied taal en rekenen moeten kennen en kunnen op verschillende momenten in hun onderwijs carrière. Het resultaat is beschreven in het rapport 'Over de drempels met taal en rekenen' (2008). In dit advies formuleert de Expertgroep:

- 'doorlopende leerlijnen' die ervoor zorgen dat het onderwijsresultaat van de ene sector naadloos aansluit op dat van de andere;
- 'referentieniveaus' met beschrijvingen van kennis en vaardigheden die leraren houvast bieden voor het bepalen, volgen en stimuleren van de ontwikkeling van leerlingen.

Het advies bestaat uit een hoofdrapport en voor zowel taal als rekenen een deelrapport. De rapporten zijn te downloaden vanaf de site van de Stichting Leerplanontwikkeling (www.slo.nl).

Drempels

Het rapport van de Expertgroep Meijerink geeft aan wat leerlingen op belangrijke momenten in hun schoolloopbaan moeten kennen en kunnen. Deze belangrijke momenten worden ook wel 'drempels' genoemd en behelzen de overgangen tussen basisonderwijs, vmbo, havo, mbo, vwo, hbo en universiteit. Als leerlingen deze drempels makkelijker kunnen nemen, hebben ze meer kans op een optimale schoolloopbaan. Om ze hierbij te helpen, heeft de Expertgroep beschrijvingen van vier niveaus geformuleerd: 1F, 2F, 3F en 4F. Deze niveaus beschrijven de kennis en vaardigheden die de leerlingen op de drempelmomenten moeten beheersen.

Niveau	Fundamentele kwaliteit	Drempel
1F	Eind primair onderwijs	Van po naar vo
2F	Eind vmbo	Van vo fase 1 naar vo fase 2 / van vmbo naar mbo
3F	Eind mbo-4 en havo	van vo en mbo naar hbo
4F	Eind vwo	van vo naar wo

Domeinen

In het rapport 'Over de drempels met taal' onderscheidt de Expertgroep vier domeinen: (1) mondelinge taalvaardigheid, (2) lezen, (3) schrijven en (4) taalbeschouwing (grammatica) en taalverzorging. Het referentiekader Nederlandse taal voor het domein begrippenlijst en taalverzorging op de basisschool is door de SLO uitgewerkt in een rapport Leerstoflijnen begrippenlijst en taalverzorging. Eveneens te downloaden vanaf de site van de SLO.

De stof van Leestekens 1F valt onder domein 4 waarin onderscheid gemaakt wordt tussen: taalbeschouwing (grammatica), spelling, werkwoordspelling en leestekens. Naast Leestekens 1F heeft Kurve daarom 1F-programma's ontwikkeld voor het leren van spelling, werkwoordspelling en grammatica. Met deze vier programma's bestrijken we domein 4 dus geheel. Daarnaast is het programma Lezen 1F ontwikkeld (domein 2).

Interpunctie, het gebruik van leestekens, wordt weliswaar genoemd in de kerndoelen voor het basisonderwijs, maar in deze doelen wordt niet gespecificeerd om welke leestekens het gaat. Op ongeveer 80% van de scholen wordt in groep 8 de Cito-toets eind basisonderwijs afgenomen. Deze geeft wel een indicatie van wat in het basisonderwijs geleerd moet worden. Er zijn in de toets vijf items die betrekking hebben op interpunctie. Deze

veronderstellen dat leerlingen *komma's, aanhalingstekens, uitroepetekens* en *vraagtekens* correct kunnen gebruiken.

Taalbeschouwing en taalverzorging

De Werkgroep Taal van de commissie Meijerink heeft een poging gedaan om de taalbeschouwelijke kennis en vaardigheden die nodig zijn voor het volbrengen van taalactiviteiten (met name voor schrijven), op basis van de gebrekkige beschrijvingen in kerndoelen en eindtermen tot stand te brengen.

Beheersingsniveaus voor taalbeschouwing en taalverzorging kunnen nauwelijks worden gedefinieerd met kwalitatieve verschillen: op alle niveaus moeten leerlingen aspecten in enige mate beheersen: leerlingen moeten steeds minder grammaticale fouten in gesproken en geschreven taal maken, steeds beter regels voor correct taalgebruik beheersen en steeds beter in staat zijn om op taalverschijnselen te reflecteren. Het gaat dus vooral om een graduele toename in beheersing en niet zozeer om het leren beheersen van steeds andere onderdelen. Dit betekent dat er in het curriculum ruimte moet zijn voor veel herhaling van dezelfde leerstof, niet alleen binnen een schooltype, maar ook over schooltypen heen. Leerlingen en leerkrachten moeten dus schoolbreed naast aandacht voor de inhoud van teksten, apart aandacht besteden aan het correcte gebruik van taalelementen, iets wat door de ondergeschoven en impliciete rol van taalbeschouwing/taalverzorging in de bestaande kerndoelen en eindtermen te veel op de achtergrond lijkt geraakt.

Uit veel onderzoek blijkt dat de cognitieve belasting bij het schrijven van tekst zo groot is dat het niet mogelijk is tegelijkertijd aandacht te besteden aan inhoudelijke en vormelijke aspecten van formulering. Daarom is het in het onderwijs van belang deze twee aspecten van het schrijven afzonderlijk aandacht te geven. Een belangrijk doel van het onderwijs in taalbeschouwing/taalverzorging is dat leerlingen efficiënt kunnen omgaan met de vormelijke eisen die het schrijven van tekst aan hen stelt. Een steeds vlottere beheersing van spellingconventies en een steeds betere kennis van grammaticale structuren vereist onderhoud gedurende de gehele schoolloopbaan. De beste vorm van onderhoud bestaat uit frequent gebruik van grammaticale en spellingvaardigheden bij het zelf schrijven van tekst, ondersteund door docenten die leerlingen telkens opmerkzaam maken op de grammaticale en spellingkwesties die nog onvoldoende beheerst worden.

Leerlingen moeten regels kennen en die leren toepassen. De toepassing is de maat voor beheersing, en regelkennis dient om in gevallen van twijfel uitkomst te bieden. De uiteindelijke proef op de som is dus het aantal fouten dat een leerling produceert in eigen teksten, nadat hij in de gelegenheid is geweest de tekst nog eens goed door te nemen en te corrigeren. De beschikbare empirie suggereert dat taalverzorging en taalbeschouwing in het Nederlands door de grote meerderheid van de leerlingen niet tot in de perfectie kan worden beheerst, zelfs niet na twaalf jaar basis- en voortgezet onderwijs. Niettemin stelt de Werkgroep voor duidelijke normen vast te stellen voor de mate waarin leerlingen taalverzorging en taalbeschouwing moeten beheersen.

Onderzoek naar prestaties

Voor een antwoord op de vraag wat leerlingen op het gebied van de interpunctie aan het einde van de basisschool nu precies beheersen, kunnen de gegevens uit de Periodieke Peilingen van het Onderwijsniveau (PPON) uit de jaren negentig gebruikt worden. In de eerste Periodieke Peiling van het Onderwijsniveau werd de taalvaardigheid van meer dan vierduizend leerlingen uit groep 8 onderzocht (Zwarts, 1990). Een van de conclusies is dat interpunctie voor de leerlingen een groot probleem is: alleen zeer goede leerlingen wisten een tekst te schrijven waarin hoofdletters, punten en komma's op de juiste plaats stonden. Bij de tweede en derde taalpeiling zijn de conclusies met betrekking tot de beheersing van de interpunctie niet anders. Van de Gein (2005) rapporteert naar aanleiding van de resultaten: *'Dat een zin met een hoofdletter begint en eindigt met een punt, eventueel met een vraagteken of uitroepetekens, mag dan een bekende taalregel zijn die al vroeg ingeprint wordt, het is, naar nu blijkt, maar de vraag of die bekendheid en die inprenting wel het beoogde effect sorteren. Op grond van de eenheden die veel leerlingen, ook die aan het einde van de basisschool, van leestekens voorzien, kan immers zonder overdrijving geconstateerd worden dat zij niet het flauwste idee hebben wat voor eenheid de zin nu eigenlijk is.'*

Dat veel leerlingen aan het eind van de basisschool de interpunctie niet of nauwelijks beheersen, blijkt uit het onderzoek dat Bonset (2007) op een rij zet. Alle beoordelaars rapporteren hierover in dezelfde zin. Hij stelt voor als geconcretiseerd kerndoel voor het basisonderwijs op te nemen: *'De leerling kent de communicatieve functie van de voornaamste leestekens en brengt op de juiste plaatsen in de zin de juiste leestekens aan.'* Deze inhoud kan volgens hem daarna in de onderbouw van het voortgezet onderwijs verbeterd worden.

Literatuur

- Beek, van der A., Paus H. (2011). *Leerstoflijnen begrippenlijst en taalverzorging beschreven: uitwerking van het Uitwerking van het referentiekader Nederlandse taal voor het domein begrippenlijst en taalverzorging op de basisschool*. Enschede: SLO.
- Expertgroep doorlopende leerlijnen taal en rekenen. (2008). *Over de drempels met taal en rekenen : hoofdrapport van de Expertgroep doorlopende leerlijnen taal en rekenen*. Enschede: SLO.
- Genootschap Onze Taal (2009). *Leestekens geregeld*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Leestekenwijzer (1990) P.J. van der Horst
- Renkema, J. (2005). *Schrijfwijzer* (4e ed.). Den Haag: Sdu.